

Aleksandra SYNOWIEC
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Marcin ZYBAŁA
Instytut Wschodnich Inicjatyw
marcin.zybala@iwi.org.pl

SPOŁECZNO-ORGANIZACYJNE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI TWÓRCZEJ MNIEJSZOŚCI ETNICZNYCH W POLSCE – REFLEKSJE Z BADAŃ TERENOWYCH

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie społecznych i organizacyjnych aspektów działalności twórczej mniejszości etnicznych w Polsce w kontekście współpracy twórców wywodzących się z mniejszości etnicznych z administracją centralną oraz lokalną. Opierając się na danych empirycznych, pozyskanych w ramach badań terenowych realizowanych przez Instytut Wschodnich Inicjatyw w Krakowie, autorzy omawiają formy i zakres współpracy samorządów i administracji centralnej ze środowiskami mniejszości etnicznych oraz inicjatywy twórcze podejmowane przez środowiska Łemków, Romów, Tatarów i Karaimów w Polsce.

Słowa kluczowe: mniejszości etniczne, działalność twórcza, wspieranie działalności kulturowej mniejszości.

SOCIAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF CULTURAL CREATION OF ETHNIC MINORITIES IN POLAND: THE FIELD STUDY CONCLUSIONS

Summary. The purpose of this paper is to show the social and organizational aspects of creative activity of ethnic minorities in Poland in the context of cooperation with central and local administration. Basing on empirical data obtained from the field research conducted by the Eastern Initiative Institute in Krakow, the authors discuss the form and scope of cooperation between local and central government with ethnic minority communities and the initiatives undertaken by the Lemko, Roma, Tatar and Karaite artists and creators in Poland.

Keywords: ethnic minorities, creation, support for minorities cultural activities.

1. Współpraca samorządów i organów administracji centralnej ze środowiskami twórczymi mniejszości etnicznych: koncepcja badań

Wielokulturowość jako idea i model społeczny stanowi niewątpliwie jedno z fundamentalnych wyzwań, jakie muszą podejmować współczesne społeczeństwa. Potoczna definicja wielokulturowości odnosi się do rejestrowania wszelkich przejawów zróżnicowania: etnicznego, narodowego, językowego, religijnego, społecznego itp. Tymczasem – jak konstatują Marek Szczepański i Anna Śliz – wielokulturowość jako model społeczny „zwraca się w kierunku polityki państwa przyznającego pewien status prawny, społeczny i kulturowy różnym grupom o odmiennym *ethnos*. I właśnie takie rozumienie wielokulturowości jest fundamentem tworzenia wielokulturowego społeczeństwa”¹. Funkcjonowanie mniejszości etnicznych i narodowościowych w ramach danego państwa opiera się na dwóch filarach: „Pytanie o warunki i możliwości rozwoju tożsamości narodowej i kulturowej mniejszości w kraju adresowane jest do dwóch stron – do państwa, jego instytucji, władz rządowych i samorządowych, a także do samych mniejszości – ich organizacji, aktywności, nastawień i potencjału kulturowego oraz społecznego”². Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie społecznych i organizacyjnych aspektów dotyczących współpracy jednostek samorządów terytorialnych oraz administracji rządowej ze środowiskami mniejszości etnicznych zamieszkujących współczesną Polskę w kontekście ich działalności twórczej³. Nie ulega wątpliwości, że całościowe spojrzenie na funkcjonowanie środowisk twórczych mniejszości etnicznych w Polsce jest zagadnieniem złożonym, ze względu na specyfikę poszczególnych grup etnicznych i sposób ich zorganizowania. Jak zauważa Jadwiga Plewko: „Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce znajdują się w różnym położeniu pod względem społecznym i kulturowym. Istotnymi wyznacznikami tego położenia są takie uwarunkowania, jak liczebność tych zbiorowości, stopień ich koncentracji przestrzennej, stopień wewnętrznej organizacji, zakres zachowania własnej odrębności kulturowej i świadomości narodowej czy

¹ M. Szczepański, A. Śliz: Wielokulturowość współczesna: terminy, idee, teorie i aktorzy. „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa”, t. 6, s. 15.

² J. Plewko: Mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczności języka regionalnego a samorząd terytorialny w Polsce. Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski seria: Prace Wydziału Nauk Społecznych, t. 133, Lublin 2009, s. 75.

³ Literatura poświęcona problematyce mniejszości etnicznych – zarówno światowa, jak i polska – jest bardzo obszerna. W tym kontekście przytoczyć należy prace, które zainspirowały autorów do podjęcia prezentowanych w niniejszym artykule zagadnień. Literaturą obowiązkową były dla nas metodologiczne wytyczne badania mniejszości etnicznych, autorstwa Grzegorza Babińskiego, oraz analizy Sławomira Łodzińskiego na temat obszarów wykluczenia etnicznego w Polsce. Wiedzę na temat mniejszości łemkowskiej czerpaliliśmy z prac Ewy Michny, Marka Dziewierskiego, Bożeny Pactwy. Mniejszość romską przybliżyły nam m.in. opracowania Kancelarii Senatu, a także książka *Romowie w Polsce i w Europie. Od dyskryminacji do tolerancji* pod redakcją Adama Bartosza, Piotra Borka i Bogusława Gryszkiewicza. O polskich Tatarach piszą np. J. i K. Kołaccy, *Tatarzy polscy. Orientalna społeczność. Zagadnienia i strategie adaptacji i integracji środowisk romskich w UE* szeroko omawiają raporty dostępne na stronie Komisji Europejskiej, w zakładce „EU and Roma” (http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_en.htm).

etnicznej, bądź przeciwnie – stopień asymilacji do kultury polskiej”⁴. Prezentowane spojrzenie na społeczne i organizacyjne aspekty działalności twórczej mniejszości etnicznych dotyczą jedynie szczególnej roli samorządu i administracji rządowej we wspieraniu działalności kulturalnej mniejszości narodowościowych i etnicznych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości⁵.

Dane empiryczne, omawiane w dalszej części tekstu, zostały pozyskane w ramach ogólnopolskich badań terenowych na temat działalności twórczej Romów, Lemków, Tatarów i Karaimów⁶. W projekcie przyjęto definicję mniejszości etnicznej w rozumieniu Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym – zgodnie z ustawą w Polsce funkcjonują cztery wskazane wyżej mniejszości etniczne. Posłużenie się kategorią ustawową niewątpliwie skutkuje ograniczeniami w analizie problematyki mniejszości etnicznych: przyjęta perspektywa wyłączyła z badań np. Ślązaków, którzy w świetle obowiązującej ustawy nie są mniejszością etniczną.

Pytania badawcze postawione przez autorów na tym konkretnym etapie procesu badawczego dotyczą: 1) form współpracy władz lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich z mniejszościami etnicznymi, 2) aktywności organizacji mniejszości etnicznych w aplikowaniu o środki budżetowe, 3) dostępności i atrakcyjności wydarzeń kulturalnych o charakterze etnicznym w regionie, 4) poziomu zainteresowania działalnością twórczą o charakterze etnicznym wśród społeczności lokalnych. Pojęciem „jednostka samorządu terytorialnego” posługiwano się w odniesieniu do urzędu gminy miejskiej, urzędu gminy wiejskiej, starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego. Pojęcie „jednostka administracji rządowej” dotyczy urzędów wojewódzkich oraz ministerstw współpracujących z mniejszościami etnicznymi. Uzyskany materiał badawczy to 41 kwestionariuszy wywiadów

⁴ J. Plewko, op.cit., s. 75–76.

⁵ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.

⁶ Projekt „Działalność twórcza mniejszości etnicznych w Polsce na przełomie XX i XXI wieku” realizowany przez krakowskie stowarzyszenie Instytut Wschodnich Inicjatyw w ramach programu „Obserwatorium kultury”, współfinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W projekcie badaniami ankietowymi oraz wywiadami zostały objęte trzy grupy respondentów: 1) twórcy pochodzenia romskiego, łemkowskiego, tatarskiego i karaimskiego; 2) odbiorcy sztuki etnicznej – głównie studenci i pasjonaci kultury etnicznej; 3) pracownicy jednostek samorządu terytorialnego i administracji rządowej, współpracujących z mniejszościami etnicznymi. W niniejszym opracowaniu analizie poddano jedynie wyniki badań adresowanych do ankiet pracowników samorządów i administracji rządowej. Na podstawie przyjętej w badaniach teorii praw kulturowych (*cultural rights*) termin „działalność twórcza” autorzy rozumieją jako ideowy i materialny przejaw wspólnoty wartości, na której swe funkcjonowanie opiera każda grupa społeczno-kulturowa. Zob.: S. Jaskuła, L. Korporowicz (red.): Współczesna przestrzeń tożsamości. Politeja: Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, nr 20_2. Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2012. W projekcie przyjęto definicję mniejszości etnicznej zgodnie z Ustawą z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, która tym terminem określa mniejszość romską, łemkowską, tatarską i karaimską. Por.: J. Mucha (red.): Kultura dominująca jako kultura obca. Mniejszości kulturowe a grupa dominująca w Polsce. Oficyna Naukowa, Warszawa 2000.

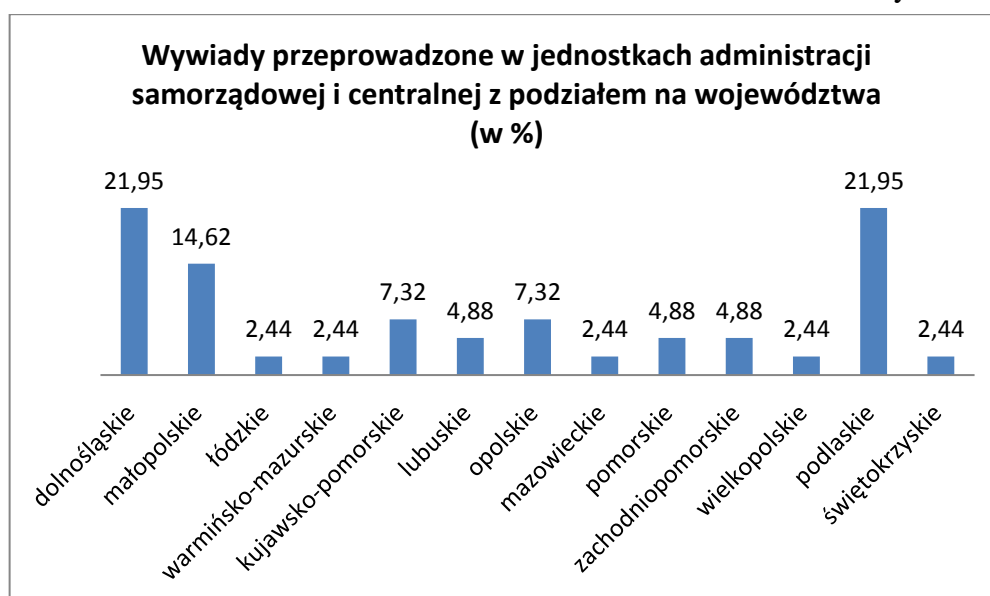
przeprowadzonych w jednostkach współpracujących z mniejszościami etnicznymi na terenie całej Polski, uwzględniając geograficzne rozmieszczenie poszczególnych mniejszości etnicznych⁷.

2. Omówienie wyników badań

Badania przeprowadzone w ramach projektu „Działalność twórcza mniejszości etnicznych w Polsce na przełomie XX i XXI wieku” nie miały charakteru sondażowego. Uwzględniając cele badawcze i specyfikę badań terenowych, zastosowano nieprobabilistyczny dobór próby, oparty na kryterium celowości (własnej wiedzy na temat badanej zbiorowości i adekwatności w stosunku do celów badawczych i dostępności⁸). Badaniami objęto urzędników różnego szczebla, współpracujących z mniejszościami etnicznymi. Zasadnicza część kwestionariusza składała się z 16 pytań odpowiadających wskazanym wyżej obszarom problemowym.

Podczas badań terenowych przeprowadzono 41 kwestionariuszy wywiadów. Zestawienie przeprowadzonych kwestionariuszy z uwzględnieniem podziału na województwa zaprezentowano na wykresie 1.

Wykres 1

Źródło: opracowanie własne.

⁷ Zgodnie z danymi z *Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań* z 2011 r. Polskę zamieszkuje: 16725 Romów (głównie w woj. dolnośląskim, małopolskim i śląskim), 9641 Łemków (głównie w woj. dolnośląskim, małopolskim i lubuskim), 1828 Tatarów (głównie w woj. podlaskim, mazowieckim i pomorskim), 313 Karaimów (woj. mazowieckie, dolnośląskie, łódzkie). Zob.: Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce [w:] Mniejszości narodowe i etniczne. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, źródło internetowe: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480>, Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#karaimi, [dostęp: 11.07.2016].

⁸ E. Babbie E.: *Badania społeczne w praktyce*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2009, s. 212.

Najwięcej kwestionariuszy z urzędnikami przeprowadzono w woj. dolnośląskim: w Legnicy (2), Wałbrzychu (3), Wrocławiu (2), Polkowicach (1) oraz Rudnie (1), w woj. podlaskim: w Białymstoku (5), Sokółce (3) i Krynkach (1) oraz w woj. małopolskim: w Limanowej (1), Nowym Sączu (1), Gorlicach (1), Sękowej (1), Uściu Gorlickim (1) i Krynicy Zdroju (1). Uzyskane dane pozwalają scharakteryzować społeczne i organizacyjne aspekty działalności twórczej Łemków, Tatarów i Romów. Materiał na temat współpracy samorządów i administracji centralnej ze środowiskiem Karaimów jest szcątkowy (2 kwestionariusze), co nie pozwala udzielić odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a odnieść się jedynie do konkretnych przykładów.

Urzędy, w których przeprowadzono badania, współpracują z różnymi podmiotami organizacyjnymi mniejszości etnicznych. Wśród partnerów urzędów znajdują się m.in. organizacje ogólnopolskie i lokalne, stowarzyszenia, parafie prawosławne, gminy mużułmańskie i regionalne centra kultury. Na 41 badanych jednostek samorządu terytorialnego i administracji rządowej: 26 podmiotów współpracuje z organizacjami romskimi, 11 z organizacjami tatarskimi, 10 z organizacjami łemkowskimi, 2 z organizacjami karaimskimi. Pytanie o formy współpracy z mniejszościami etnicznymi respondenci wskazywali niejednokrotnie na kilka obszarów kooperacji. Najczęściej wymieniane przez badanych formy zaangażowania to:

- 1) współdziałanie ze środowiskami twórczymi i naukowymi oraz organizacjami pożytku publicznego w zakresie rozwoju aktywności kulturalnej mniejszości etnicznych (25 wskazań),
- 2) wsparcie finansowe działalności i realizowanych przedsięwzięć np. w ramach otwartych konkursów ofert (25 wskazań),
- 3) wsparcie promocyjne twórczości mniejszości etnicznych, m.in. festiwali i konferencji (21 wskazań).

Respondenci wskazywali także na inne formy współpracy samorządów i organów administracji centralnej z mniejszościami etnicznymi:

- 1) wsparcie materialne (rzeczowe) organizacji mniejszości etnicznych (14 wskazań),
- 2) realizacja w szkołach działań edukacyjnych w kierunku poznania kultur mniejszości (14 wskazań),
- 3) organizacja spotkań i konferencji poświęconych tematyce mniejszości etnicznych (10 wskazań),
- 4) działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości, np. architektury (9 wskazań).

Warto zwrócić uwagę, iż wśród przedstawicieli urzędów, które współpracują z Romami, najczęściej pojawiały się odpowiedzi świadczące o działaniach podejmowanych w celu aktywizacji Romów w zakresie zatrudnienia na rynku pracy, a także wsparcia udzielanego

przez pracowników urzędów w postaci m.in. zatrudnienia asystenta społeczności romskiej, pielęgniarki środowiskowej oraz psychologa⁹.

Drugi obszar problemowy dotyczył zaangażowania organizacji mniejszości etnicznych współpracujących z urzędami poprzez udział w konkursach grantowych na realizację zadań. Z udzielonych przez respondentów odpowiedzi wynika, iż:

1) Organizacje romskie najczęściej stają do konkursów z projektami dotyczącymi wsparcia przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych oraz z projektami edukacyjnymi ukierunkowanymi na poznawanie kultury mniejszości. Często starają się także organizować kursy i szkolenia aktywizujące członków swojej mniejszości. Rzadko natomiast zgłaszają projekty ukierunkowane na ochroną dziedzictwa kulturowego, bardzo rzadko realizują projekty naukowe i badawcze.

2) Organizacje łemkowskie – podobnie jak organizacje romskie – najczęściej zgłaszają projekty dotyczące organizacji wydarzeń kulturalnych i artystycznych. Łemkowie często zajmują się ochroną dziedzictwa kulturowego oraz projektami edukacyjnymi. Stosunkowo najrzadziej organizacje łemkowskie zgłaszają projekty naukowe i badawcze.

3) Organizacje tatarskie najczęściej chcą realizować projekty edukacyjne, których celem jest zwiększanie wiedzy na temat Tatarów wśród społeczeństwa oraz projekty związane z promowaniem własnej kultury. Rzadziej Tatarzy zgłaszają projekty naukowo-badawcze oraz związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

4) Do dwóch badanych podmiotów aplikowała ogólnopolska organizacja karaimska, która najczęściej zgłaszała projekty badawczo-naukowe, związane z ochroną własnego dziedzictwa kulturowego, oraz projekty kulturalne i artystyczne, rzadziej o charakterze edukacyjnym. Respondenci wskazali, że Karaimi nie organizują projektów aktywizujących własne środowisko poprzez organizację np. szkoleń i kursów.

Zbiorcze zestawienie tematyki projektów mniejszości etnicznych przedstawia wykres 2¹⁰.

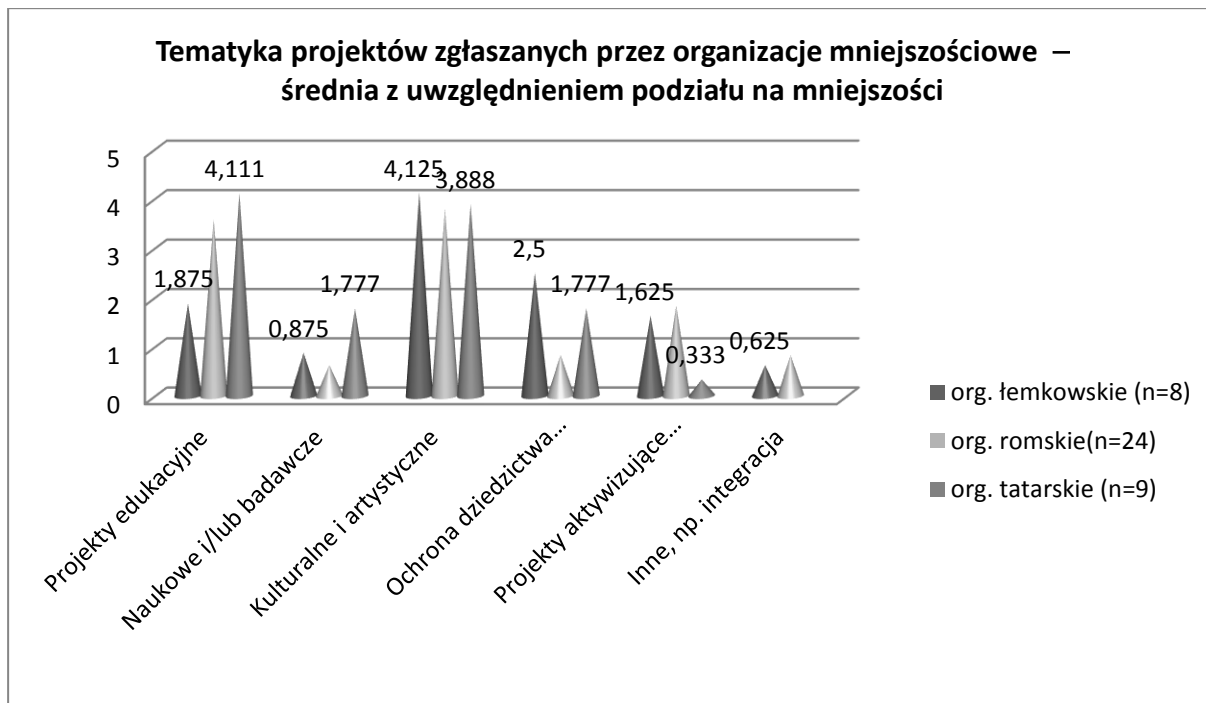
Respondenci raczej dobrze i bardzo dobrze oceniają współpracę z organizacjami mniejszości etnicznych w zakresie kultury i edukacji. Najwyżej oceniono zaangażowanie organizacji łemkowskich, zwłaszcza w przedsięwzięcia o charakterze kulturalnym (średnia ocena: 5,0). Działalność organizacji tatarskich w obszarze kultury także uzyskała wysokie noty (średnia ocena: 4,363). Aktywność organizacji romskich w zakresie edukacji i kultury

⁹ Działania wynikające z uchwały nr 209/2003, przyjętej przez Radę Ministrów z dnia 19 sierpnia 2003 r., w sprawie ustanowienia długofalowego programu „Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce”, <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/romowie/program-na-rzecz-spole/uchwala-rady-ministrow/6669,Uchwala-Rady-Ministrow-z-dnia-19-sierpnia-2003-r-w-sprawie-ustanowienia-programu.html>.

¹⁰ Na wykresie nie uwzględniono projektów zgłaszanych przez organizacje karaimskie, ze względu na zbyt małą próbę.

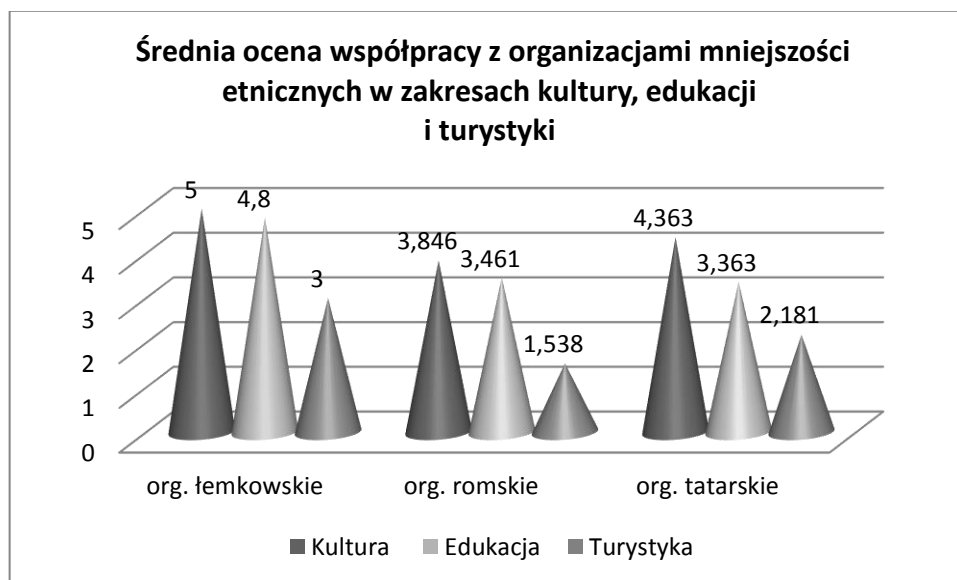
została oceniona nieco niżej, plasując się w okolicach oceny dobrej (3,846 – ocena udziału w inicjatywach kulturalnych i 3,461 – ocena projektów edukacyjnych). Pełny rozkład ocen ilustruje wykres 3¹¹.

Wykres 2

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 3

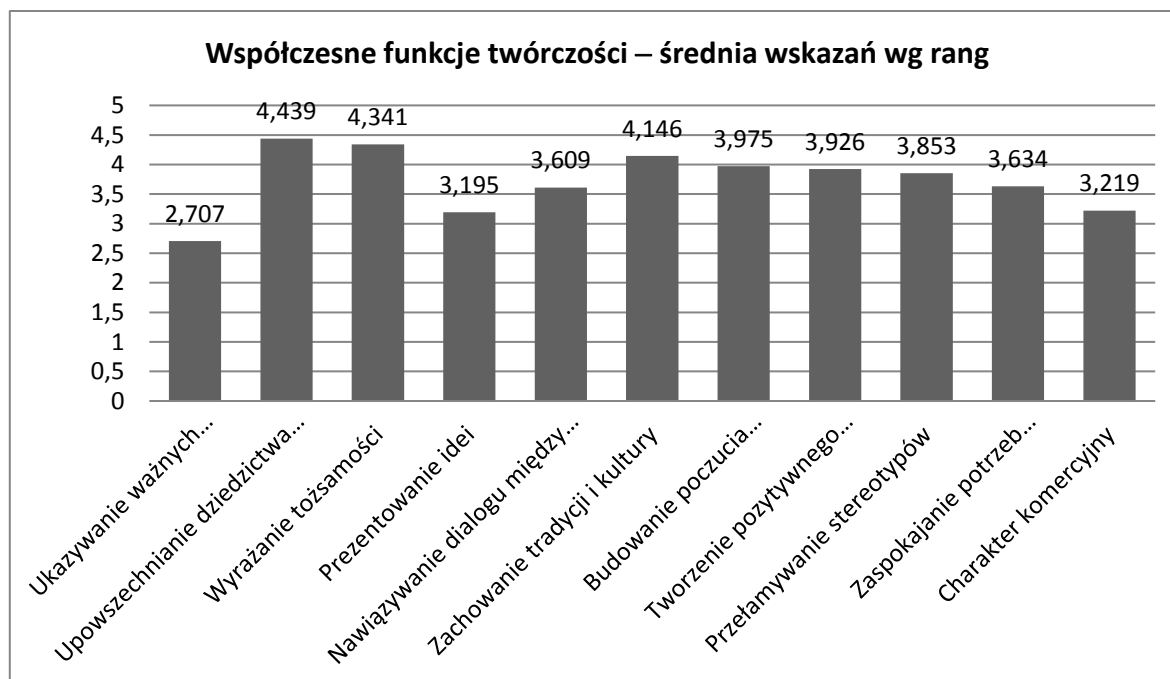
Źródło: opracowanie własne.

¹¹ Na wykresie nie uwzględniono oceny współpracy z organizacjami Karimów, ze względu na małą próbę.

W uzasadnieniu swoich ocen respondenci zwracali uwagę na bardzo dobrą organizację, wysoki poziom motywacji i zaangażowanie w działania organizacji łemkowskich. Niższe oceny aktywności podejmowanej przez Romów wynikają ze słabszej organizacji środowiska (podziały wewnątrzgrupowe) i trudności w zakresie poprawnego wypełniania ofert realizacji zadań. Z kolei ugrupowania tatarskie zostały docenione za przejawianie dużego zainteresowania i aktywności w sferze kultywowania swego dziedzictwa, co sprzyja zwiększaniu atrakcyjności turystycznej regionu. Niskie noty odnośnie do współpracy w sferze turystyki z organizacjami mniejszości etnicznych wynikają z faktu, że urzędnicy (np. pełnomocnicy wojewodów) często są poza obiegiem informacji w tym obszarze.

Trzecia płaszczyzna problemowa ujęta w kwestionariuszu dotyczyła wydarzeń związanych z kulturą mniejszości etnicznych w regionie: czy ich liczba jest wystarczająca oraz czy oferta prezentująca twórczość Łemków, Romów, Tatarów i Karaimów jest atrakcyjna dla odbiorców. Ponad 40% respondentów (17 osób) ocenia liczbę występów i wydarzeń artystycznych przybliżających kulturę mniejszości jako raczej wystarczającą, niemal drugie tyle (16 osób) nie potrafi udzielić odpowiedzi na to pytanie, natomiast blisko 15% badanych (6 osób) uważa, że liczba takich wydarzeń jest zdecydowanie niewystarczająca. Ofertę dostępnych w regionie wydarzeń propagujących kulturę mniejszości jako bardzo atrakcyjną i raczej atrakcyjną kwalifikuje ponad 60% respondentów (25 osób), z kolei blisko 30% badanych (12 osób) unika jednoznacznego stwierdzenia, wybierając opcję „trudno powiedzieć”. W uzasadnieniu wysokiego stopnia atrakcyjności wydarzeń kulturalnych respondenci zwracają uwagę na dużą popularność organizowanych wydarzeń wśród społeczności lokalnych; część wydarzeń zaistniała także w szerszej świadomości i stanowi swego rodzaju markę, jak chociażby organizowany w Legnicy największy festiwal folklorystyczny na Dolnym Śląsku – „Świat pod Kyczerą”, „Sabantuj” organizowany przez Tatarów w Kruszynianach czy też festiwal romski w Nowym Sączu. Badani podkreślają także egzotykę kultury mniejszości, która jest zachętą dla odbiorców. Z kolei wśród respondentów, którzy nie wykazali entuzjazmu w ocenie atrakcyjności oferty kulturalnej proponowanej przez środowiska mniejszości, pojawia się argument, że wydarzenia często adresowane są do turystów, co nie sprzyja wysokiemu poziomowi artystycznemu. Nie mniej jednak w opinii większości pytanym propozycje kulturalne mniejszości etnicznych są atrakcyjne dla odbiorców. Respondenci zostali także poproszeni o wskazanie, jakie funkcje pełni współcześnie twórczość/działalność artystyczna w środowiskach mniejszości etnicznych – w tym celu oceniali poszczególne funkcje twórczości w skali od 1 (najmniej istotne) do 5 (najbardziej istotne). Zdaniem badanych najważniejszą funkcją twórczości jest upowszechnianie dziedzictwa kulturowego mniejszości (średnia ocena: 4,439). Na drugim miejscu znajduje się wyrażanie tożsamości (średnia ocena: 4,341), na trzecim zaś zachowanie kultury (średnia ocena: 4,146). Znaczenie poszczególnych wymiarów twórczości dla mniejszości etnicznych w opinii badanych przedstawiono na wykresie 4.

Wykres 4

Źródło: opracowanie własne.

Czwarty aspekt działalności twórczej mniejszości etnicznych dotyczył poziomu zainteresowania kulturą Łemków, Romów, Tatrów i Karaimów. Popularność twórczości o charakterze etnicznym wśród samych mniejszości zdecydowanie wzrasta: w opinii 53% respondentów (22 osoby) zainteresowanie wśród grup docelowych rośnie; 1/5 (8 osób) uważa, że frekwencja pozostaje na tym samym poziomie, a kolejne 20% badanych urzędników (8 osób) jest zdania, że odbiorców „etnicznych” ubywa. W kontekście odbiorców spoza grup etnicznych wzrost zainteresowania twórczością o charakterze etnicznym jest zdecydowanie bardziej dostrzegalny: w opinii 66% rozmówców (27 osób) liczba odbiorców rośnie, zaś 30% (12 osób) twierdzi, że poziom zainteresowania nie zmienia się. Największą popularnością cieszą się koncerty (31 wskazań), festiwale (23 wskazania), warsztaty tradycyjnego rzemiosła i rękodzieła (14 wskazań), wystawy fotografii (14 wskazań). Pozostałe formy działalności twórczej i artystycznej – wystawy malarstwa, jarmarki i kiermasze, wieczory autorskie, zajęcia edukacyjne – nie gromadzą tak licznej publiczności. Popularność koncertów i festiwali nie słabnie zarówno wśród odbiorców wywodzących się z mniejszości etnicznych, jak i spoza nich.

3. Wnioski

W badaniach na temat współpracy samorządów i organów administracji centralnej ze środowiskami twórczymi mniejszości etnicznych wzięło udział 19 przedstawicieli gmin miejskich/powiatów grodzkich, 13 urzędników szczebla wojewódzkiego, 4 reprezentantów gmin miejsko-wiejskich oraz 3 urzędników starostw powiatowych. Wśród respondentów znaleźli się m.in. pełnomocnicy wojewodów ds mniejszości narodowych i etnicznych, dyrektorzy wydziałów, asystenci społeczności romskiej, specjaliści ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi. Na udział w badaniach wyraziło zgodę 41 podmiotów, zlokalizowanych w 13 województwach. Karaimi zamieszkują 6 z tych lokalizacji, Łemkowie – 13, Romowie – 33, a Tatarzy – 14 lokalizacji.

Kryterium różnicującym formy i zakres współpracy administracji samorządowej i centralnej z organizacjami mniejszości etnicznych i środowiskami twórczymi jest kooperant, czyli konkretna mniejszość etniczna. Zadania samorządów i organów administracji państwowej w stosunku do mniejszości etnicznych wynikają z Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz programów wdrażanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w celu ochrony praw mniejszości oraz integracji grup etnicznych ze społeczeństwem. Zgodnie z polskim ustawodawstwem „z budżetów jednostek samorządu terytorialnego finansowane są niektóre instytucje kulturalne mniejszości, a także otwarte imprezy kierowane do ogółu społeczeństwa, które popularyzują kulturę mniejszości narodowych lub etnicznych danego regionu”¹² – co znajduje odzwierciedlenie w badanych podmiotach. Współpracę urzędu w zakresie rozwoju aktywności kulturalnej mniejszości etnicznych deklarowało 25 rozmówców (61%), a 21 badanych jednostek (51% rozmówców) udziela wsparcia w zakresie promocji kultury mniejszości etnicznych. W formach współpracy adresowanych do mniejszości romskiej widoczny jest aspekt zapobiegający bezrobociu i wykluczeniu, np. poprzez podniesienie kwalifikacji zawodowych, czy też poprawa warunków bytowych np. poprzez zwiększenie dostępu do opieki zdrowotnej i psychologicznej – co wynika z założeń „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce” przyjętego przez Radę Ministrów w formie uchwały w 2003.

Organizacje mniejszości aktywnie angażują się w pozyskiwanie środków na swoją działalność. Łemkowie najczęściej zgłaszają projekty o charakterze kulturalnym i artystycznym oraz zadania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa. Romowie najchętniej podejmują inicjatywy o charakterze artystycznym i kulturalnym oraz edukacyjnym – ukierunkowanym na poznanie kultury mniejszości. Tatarzy przeważnie realizują projekty edukacyjne i przybliżające ogółowi kulturę tatarską, Karaimi natomiast zgłaszali projekty

¹² J. Plewko: op.cit., s. 149.

naukowo-badawcze. Respondenci wysoko oceniają współpracę z organizacjami mniejszości etnicznych w sferze kultury i edukacji; szczególnie wysoko zostały ocenione organizacje łemkowskie, ze względu na poziom motywacji i wewnętrzną organizację.

W kwestii dostępności wydarzeń kulturalnych i artystycznych o charakterze etnicznym w danym regionie zdania są podzielone, nie mniej jednak 40% rozmówców uważa, że oferta jest wystarczająca. Zdecydowana większość badanych (60%) stoi na stanowisku, że wydarzenia kulturalne i artystyczne o charakterze etnicznym są atrakcyjne dla odbiorców – głównym argumentem jest duży poziom zainteresowania wśród odbiorców, swoista marka niektórych form prezentowania twórczości grup etnicznych (zwłaszcza festiwali) oraz egzotyka przyciągająca publiczność spoza grup etnicznych. Zdaniem respondentów zainteresowanie twórczością etniczną rośnie zarówno wśród odbiorców „etnicznych”, jak i innych. W opinii rozmówców rolą twórczości w środowiskach mniejszościowych jest przede wszystkim upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, wyrażanie tożsamości oraz reprodukcja kultury. Twórczość w środowiskach etnicznych jest także tym instrumentem, który pozwala lepiej poznać mniejszości i budować dialog międzykulturowy.

Bibliografia

1. Babbie E.: Podstawy nauk społecznych. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
2. Bartosz A., Borek P., Gryszkiewicz B. (red.): Romowie w Polsce i w Europie. Od dyskryminacji do tolerancji. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2015.
3. Effective Roma integration measures in the Member States 2016. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, European Commission. Bruksela 2016, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma-report-2016_en.pdf, [dostęp: 15.07.2016].
4. Jaskuła S., Korporowicz L. (red.): Współczesna przestrzeń tożsamości. „Politeja: Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ”, nr 20_2, Kraków 2012.
5. Kołaczy J. i K.: Tatarzy polscy. Orientalna społeczność. Wydawnictwo Errata, Toruń 1996.
6. Łodziński S.: Obszary i formy wykluczenia etnicznego w Polsce: mniejszości narodowe, imigranci, uchodźcy. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
7. Mniejszości narodowe i etniczne. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, źródło internetowe: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#karaimi>, [dostęp: 08.07.2016].

8. Mucha J. (red.): *Kultura dominująca jako kultura obca. Mniejszości kulturowe a grupa dominująca w Polsce*. Oficyna Naukowa, Warszawa 2000.
9. Plewko J.: *Mniejszości narodowe w wymiarze lokalnym*. Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2009.
10. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.
11. Szczepański M., Śliz A.: *Wielokulturowość współczesna: terminy, idee, teorie i aktorzy*. „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa”, t. 6, 2015.

Abstract

Presented paper focuses at the social and organizational aspects of the creative activity of ethnic minorities in Poland due to the particular role of self-government and regional administration in supporting cultural activities of national and ethnic minorities, artistic movement and folk art of minorities and artistic events of high significance for the minority culture. Empirical data discussed in the following article were obtained under the national field research on the creative activity of the Roma, the Lemkos, the Tatars and the Karaites, done by Institute of Eastern Initiatives in Cracow in the research project “The creative activity of ethnic minorities in Poland at the turn of XX and XXI centuries”, financed by Polish Ministry of Culture and National Heritage.